

Nemzetközi büntetőbíráskodás

Szerző: KOVÁCS Péter

Affiliáció: kutatóprofesszor, PPKE JÁK; bíró, Nemzetközi Büntetőbíráóság

Rovat: Nemzetközi jog

Rovatszerkesztő: Sulyok Gábor

Lezárás dátuma: 2018.05.07

Idézési javaslat: KOVÁCS Péter: „Nemzetközi büntetőbíráskodás” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.):

Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: SULLYOK Gábor)

<http://ijoten.hu/szocikk/nemzetkozi-buntetobiraskodas> (2018). Konkrét szöveghelyre való hivatkozáshoz javasoljuk a szövegbeli bekezdésszámok használatát, pl. [8] vagy [12]–[18].

Kevés számú közép- és újkori előzmény, majd a második világháború utáni nürnbergi és tokiói nemzetközi törvényszékek, az 1990-es évek exjugoszláv és ruandai vérengzéseinek felelőseit megbüntető nemzetközi bíróságok tapasztalatai nyomán jutottak el oda az államok, hogy 1998-ban elfogadják a hágai Nemzetközi Büntetőbíráóság (International Criminal Court, ICC) joghatóságát a népirtás, háborús bűncselekmények, emberiség elleni bűncselekmények és az agresszió elkövetőire. Az ICC akkor jár el, ha az állam nem tud vagy nem akar élni saját büntető joghatóságával. A mai államok kétharmada részese az ICC Római Statútumának, de vannak ún. vegyes (azaz nemzetközi összetétellel kiegészített állami) büntetőbíráóságok is. E különböző nemzetközi törvényszékek működése az őket létrehozó államok szándéka szerint a legsúlyosabb ilyen bűncselekmények elkövetőit megbünteti, és sokakat pedig remélhetőleg elrettent az elkövetéstől.

Tartalomjegyzék

1. Az általános hatáskörű büntetőbíráóság és felállításának története

- 1.1. A hosszú út
- 1.2. A második világháborús nemzetközi bűncselekmények meghatározása és megtorlása
- 1.3. A nemzetközi bűncselekmények kérdése a Nemzetközi Jogi Bizottság előtt
- 1.4. A nemzetközi bűncselekmények kemény magja az ad hoc bíróságok statútumában és a Római Statútumban
- 1.5. A büntető joghatóság utólagos kiszélesítésének lehetősége

2. A Nemzetközi Büntetőbíráóság eljárása

3. Az exjugoszláv és a ruandai törvényszékek

- 3.1. A Volt Jugoszláv Területeken Elkövetett Bűncselekmények Nemzetközi Törvényszéke
- 3.2. A Ruandai Nemzetközi Törvényszék
- 3.3. A Nemzetközi Büntető Ügyek Mechanizmusa

4. A vegyes büntető törvényszékek

- 4.1. A Sierra Leone-i Különleges Törvényszék
- 4.2. A Kambodzsai Bíróságok Különleges Kamarái
- 4.3. A Libanoni Különleges Törvényszék

- 4.4. A Koszovói Különleges Törvényszék
- 4.5. A Hisszeïn Habré és társai ügyben eljáró Rendkívüli Afrikai Kamarák
- 4.6. A vegyes törvényszékek létrehozásának indokai az ICC felállítása óta eltelt időben

5. Nemzetközi bűncselekmények állami üldözésének megkönnyítése nemzetközi együttműködéssel, de nemzetközi büntetőbíráskodás nélkül

6. Nemzetközi bűncselekmények és a nemzetközi együttműködés egyéb intézményei

7. JEGYZETEK

1. Az általános hatáskörű büntetőbíróság és felállításának története

1.1. A hosszú út

[1] Az emberiség a nemzetközi jog erényeit és gyengeségeit már mintegy ötezer év óta ismeri. Az elmúlt évezredek számtalan kegyetlen háborút, a népeket és az ártatlan lakosságot sújtó számtalan kegyetlenséget láttak, de a nemzetközi jog mindig is késedelemben volt, úgy a különböző, túlzottan kegyetlen hadviselési módok vagy fegyverek betiltását, mint a tilalmak megsértőinek a felelősségre vonását szabályozó mechanizmusok felállítását illetően. Mindennek következménye a büntetlenség „kultúrája” lett, az elkövetők legfeljebb csak attól tarthattak, hogy a csatamezőn, a várostromok során, földi vagy (utóbb már) légi párviadalokban veszítik életüket.

[2] Az igaz, hogy a XIX–XX. században a nemzetközi közösség államai felismerték, hogy igenis érdekükben áll bizonyos fegyverfajták betiltása (szentpétervári nyilatkozat, 1868) valamint bizonyos hadviselési szabályok rögzítése (1864. évi genfi egyezmény, 1899 és 1907. évi hágai egyezmények), egyes hadviselési módok – mint például a kalózkodás – betiltása (1856), a rabszolgaság és a rabszolgakereskedelem tilalma (1885, 1890, 1926). Azt is felismerték, hogy mindegyikük érdekében áll, hogy közösen lépjenek fel bizonyos bűncselekményekkel szemben, mint például az ópium és egyes egyéb kábítószeres kereskedelme, a nemzetközi terrorizmus, a pénzhamisítás, a műkincscsempészet stb. és elfogadták, hogy evégett hazai büntető törvénykönyveikbe azonos vagy lényegüket illetően egyeztetett klauzulákat iktassanak be.

[3] De kérdés maradt, hogy az így tilalom alá helyezett cselekmények büntetése az állami igazságszolgáltatás keretei között történjék-e vagy pedig szükséges és főleg az államok által elfogadható-e, hogy evégett nemzetközi fórumot is létrehozzanak. A történelmi példák amúgy is csekély számúak voltak, például Merész Károly burgundiai fejedelem breisachi helytartójának, Peter von Hagenbachnak az elítélése (1474), a bécsi udvar által elrendelt vizsgálatok a Buda felszabadítása (1686) során a Szent Liga csapatai által a lakosság soraiban elkövetett mézszárlásért valamint az ottani zsidók, török asszonyok és gyerekek elhurcolásáért való felelősség megállapításáért, a versailles-i béke végre nem hajtott rendelkezése a lemondott II. Vilmos császár nemzetközi törvényszék elé állításáról, majd az ún. lipcsei törvényszékek gyakorlata, továbbá a Nemzetek Szövetsége égisze alatt a terrorizmust illetően hatáskörrel rendelkező nemzetközi büntetőbíróság létrehozásáról szóló egyezmény (1937) ratifikációjának elmaradása vegyes emlékeket hagytak maguk után.

[4] A nemzetközi közösség azonban 1998-ban mégis úgy döntött, hogy itt az ideje egy állandó és széles hatáskörű törvényszék felállításának: ez lett a Nemzetközi Büntetőbíróság (*International Criminal Court / Cour Pénale Internationale*; közhasznú rövidítéssel: ICC, a frankofón és általában a latin világban: CPI), amelynek felállítását különböző, bár a véglegesre tulajdonképpen hasonló név alatt már számos XX. századi nemzetközi szerződés előirányozta. Az alábbiakban annak a bemutatására kerül sor, hogyan is jutottak el az államok oda, hogy meghatározzák azoknak a

bűncselekményeknek a körét, amelyek tekintetében el tudják fogadni az ICC joghatóságát.

1.2. A második világháborús nemzetközi bűncselekmények meghatározása és megtorlása

[5] Churchill, Rooseveltt és Sztálin 1943. október 19–30. között Moszkvában tartott értekezletének egyik dokumentuma az ún. Háromhatalmi nyilatkozat a kegyetlenkedésekről^[1] történelmi mérföldkő. Aláírói, miután felidéztek a nácizmus által elkövetett kegyetlenkedéseket, mézszárlásokat, a hidegvérrel történt tömeges gyilkosságokat, túszok kivégzését és minden egyéb brutalitást, híres és azóta számtalanszor idézett figyelmeztetést és egyszersmind fogadalmat tettek:

Figyelmeztetjük azokat, akik még nem szennyezték be kezüket ártatlanok vérével, hogy tartózkodjanak is attól, hogy a bűnösök sorába lépjenek, mivel kétség sem férhet hozzá, hogy a három szövetséges hatalom a világ végéig is üldözni fogja azokat, hogy átadja őket vádlóiknak, avégett, hogy igazság tétessék.

[6] Erre figyelemmel a nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék felállításáról rendelkező londoni megállapodás^[2] (1945) a Törvényszék Statútumának 6. cikkében az alábbi cselekményeket sorolta fel:

(a) Béke elleni bűncselekmények: a nemzetközi szerződéseket, egyezményeket, vagy garanciákat sértő agresszív háború tervezése, előkészítése, kezdeményezése vagy folytatása, illetve az olyan közös tervben vagy összeesküvésben való részvétel, amely az előzőek megvalósítására jött létre;

(b) Háborús bűncselekmények: a háború jogának vagy szokásainak a megsértése, különösen a megszállt területen élő vagy tartózkodó polgári lakosság tagjainak megölése, bántalmazása, rabszolgamunkára fogás vagy bármilyen más célból történő áttelepítése; a hadifoglyok vagy tengeren tartózkodó személyek megölése vagy bántalmazása; túszok kivégzése, köz-, vagy magántulajdon fosztogatása, illetve városok, falvak katonai szükséglet által nem indokolt önkényes elpusztítása vagy lerombolása;

(c) Emberiesség^[3] elleni bűncselekmény: bármely polgári lakosság tagja ellen a háború előtt vagy alatt, elkövetett emberölés, kiirtás, rabszolgaságba taszítás, áttelepítés és embertelen cselekedetek, valamint a Törvényszék hatáskörébe tartozó más bűncselekmény végrehajtása során vagy azzal összefüggésben politikai, faji, vagy vallási alapon történő üldözés, függetlenül attól, hogy sérti-e az elkövetés országának jogát.^[4]

[7] Mivel a londoni megállapodás csak a náci rendszer főbűnöseinek^[5] a megbüntetésére vonatkozott, a hierarchia alsóbb fokán levők tekintetében ugyanerről egy külön dokumentum rendelkezett, amelyet a megszálló hatalmak katonai parancsnokai fogadtak el, és amely mint a Szövetséges Ellenőrző Bizottság 10. törvénye^[6] vált ismertté. Ez a fenti hármaskonstrukciót csaknem szó szerint megismételve,^[7] azt egy negyedikkel egészítette ki, ami a nürnbergi katonai törvényszék által bűnös szervezetnek^[8] minősített szervezetben viselt tagságot is büntetni rendelte.

[8] A japán háborús bűnösökről a Tokiói Nemzetközi Törvényszék volt hivatott dönteni,^[9] amelyet MacArthur amerikai főparancsnok 1946. január 16-i rendelete^[10] állított fel. Ez a dokumentum a londoni megállapodást a nürnbergi törvényszéki statútumot szintén meglehetősen szorosan követte: a háborús bűncselekményeknél azonban nem adott még példálózó felsorolást sem, hanem

megelégedett a háború törvényeinek és szokásainak a megsértésére való utalással. Az emberiség elleni bűncselekményből^[11] elhagyta a vallási motívumra való utalást.

[9] Az Olaszországgal, valamint Bulgáriával, Finnországgal, Magyarországgal és Romániával külön-külön kötött egyes fegyverszüneti megállapodások^[12] nyomán kötött békeszerződések hasonló, hármas struktúrájú, de az azon belüli felsorolást mellőző rendelkezéseket tartalmaztak, amelyek viszont alapvetően a letartóztatásra és kiadatásra fókuszáltak.^[13] (A kiadni nem kért állampolgárokat illetően nemzeti jogszabályok^[14] rendezték a hazai felelősségre vonást.)

[10] A szövetségesek által elkövetett háborús bűncselekmények^[15] tekintetében nemzetközi felelősségre vonásról szó sem lehetett, és nem sokat lehetett – sőt, ma sem igazán lehet – tudni arról sem, hogy saját katonai törvényszékeik folytattak-e le eljárásokat.^[16]

[11] A „Soha többé!” filozófiájával az azonban összekapcsolható volt, hogy a jövőre nézve próbálják meg a legsúlyosabb bűncselekményeket büntetni és a nemzetközi közösség által üldözendővé tenni.

1.3. A nemzetközi bűncselekmények kérdése a Nemzetközi Jogi Bizottság előtt

[12] A kitűzött célra irányuló nemzetközi jogalkotás első lépése az ENSZ Közgyűlés 95(I) sz. határozata volt, aminek a címe: A Nürnbergi Törvényszék statútumában elismert nemzetközi jogi elvek megerősítése^[17] volt. A nemzetközi jogtudomány és a joggyakorlat úgy tekinti, hogy ebben ezeknek az elveknek a nemzetközi szokásjogi jellegét (->nemzetközi szokásjog) ismerték el. E határozatban a Közgyűlés felhívta „a szokásjog kodifikációjára és fokozatos fejlesztésére” hivatott Nemzetközi Jogi Bizottságot, ezeket az elveket a béke és a nemzetközi biztonság elleni bűncselekmények általános kodifikációjának a keretei között vagy pedig egy nemzetközi büntetőtörvénykönyvön belül bontsa ki. Egy évvel később, meglehetősen hasonló formában ismételte meg a feladatot a 177(II) sz. határozat,^[18] melyben az alternatíva eltűnt, és világosabb lett, hogy a cél a béke és az emberiség^[19] elleni bűncselekmények törvénykönyvtervezetének a megalkotása.

[13] Az ezt követő évtizedeket többnyire a lassú, hol az államok által blokkolt, hol újratekintett munka jellemezte.

[14] Igaz, kezdetben még egyértelmű sikerként lehetett felmutatni az 1948. évi ún. genocídium egyezményt,^[20] amelyet viszont még nem a Nemzetközi Jogi Bizottság, hanem az ENSZ titkársága és egy *ad hoc* bizottság dolgozott ki. Ennek I. cikkében „a Szerződő Felek megerősítik, hogy a népiirtás függetlenül attól, hogy békében vagy háborúban követik el, a nemzetközi jogba ütköző bűncselekmény és kötelezik magukat arra, hogy ellene megelőző rendszabályokat foganatosítsanak, elkövetését pedig megbüntetik”. A genocídium, azaz a népiirtás elkövetési formái – amelyeket a II. cikk sorol fel – lényegében azonosak voltak azokkal,^[21] amelyeket Londonban és Nürnbergben „emberiség elleni bűncselekményeknek”^[22] hívtak, és amelyek alatt ott és akkor tulajdonképpen a holokauszt bűnös politikája miatti felelősségre vonást értették.

[15] Jóllehet a londoni és a nürnbergi megfogalmazásokat szorosan követte a béke és az emberiség elleni bűncselekmények törvénykönyvtervezete – amelyet a Nemzetközi Jogi Bizottság 1954-ben letett az ENSZ Közgyűlés asztalára –,^[23] érdemben nem került megvitatásra. Igaz ugyan, hogy a Közgyűlés éves ülésszakai közül az 1954., az 1968. és az 1974. évinek a napirendjén is szerepeltették, de a kormányok képviselői rövid, formális vitát lefolytatva csak további részletes tanulmányozásra tettek ígéretet.

[16] Az államok többnyire az agresszió jogilag kötelező meghatározásának hiányára hivatkoztak okként vagy inkább ürügyként, hogy ne kelljen érdemben tárgyalniuk a tervezetet. Ezen túl azonban az államok megosztottak voltak abban a tekintetben is, hogy célszerű-e a klasszikus nürnbergi elveket az újabb kihívásokat büntetni rendelő klauzulákkal kiegészíteni. Nézetkülönbségek voltak a

tekintetben is, hogy lehetséges-e e feladatok megvalósítása úgy, hogy egyszersem nem hívnak életre egy joghatósággal rendelkező nemzetközi törvényszéket.

[17] A tervezetnek a Csipkerózsika-álomból való felébresztése az 1980-as években történt, és a Nemzetközi Jogi Bizottságban újrakezdődött munka két dokumentum elkészítésére vezetett: egy nemzetközi büntetőbíróság statútumának tervezetére^[24] (1994) és a béke és az emberiség elleni bűncselekmények törvénykönyvtervezetére^[25] (1996).

[18] A törvénykönyvtervezet az agressziót^[26] magától értetődő fogalomként (*res ipsa loquitur*) használta (16. cikk), a népirtást az 1948-as egyezmény szerint, de önálló bűncselekményt említett (17. cikk), míg az emberiség elleni bűncselekmények^[27] (18. cikk) felsorolása az egykori londoni megállapodás mellékletében foglaltakra sokban emlékeztet, kiegészítve azt a kínzással, az eltűntetéssel, a prostitúcióra kényszerítéssel, nemi erőszakkal és a nemi erőszak bizonyos más formáival. Az ENSZ személyzet sérelmére elkövetett bűncselekmények önálló cikket kaptak (19. cikk) és végül a háborús bűncselekményekkel fejeződött be a lista: utóbbiak nagyjából megfeleltek annak, amit a hágai és a genfi hadijogi egyezményekben az ottani szabályok súlyos megsértéseként nevesítenek. Ezek mellett a fegyveres összeütközésekre vonatkozó szokásjogi szabályok és a nemzetközi fegyveres összeütközésekre, azaz a polgárháborúkra vonatkozó szabályok megsértését is büntetendővé kívánta tenni (->a fegyveres összeütközések joga, humanitárius nemzetközi jog).

[19] Tagadhatatlan, hogy a Nemzetközi Jogi Bizottság ezzel és a nemzetközi büntetőbírósági statútum megfogalmazásával jó lépést tett, ráadásul jó időpontban. Igaz, hogy a nemzetközi büntetőbíróság létrehozását már a genocídium egyezmény VI. cikke is előirányozta, de az államok négy évtizeden át nem igazán ösztökölték a Nemzetközi Jogi Bizottságot, hogy ennek alapokmányát fogalmazza meg.

[20] A nemzetközi büntetőbírósági statútum tervezetében a Nemzetközi Jogi Bizottság a 20. cikkben négy bűncselekménytípust nevesített: a) a népirtást, b) az agressziót, c) a fegyveres összeütközések törvényeinek és szokásainak durva megsértését, d) az emberiség elleni bűncselekményeket^[28] valamint e) a mellékletben felsorolt nemzetközi szerződések rendelkezéseiben meghatározott vagy azok által célzott bűncselekményeket, amelyek a büntetni rendelt magatartásra tekintettel kivételes súlyosságú és nemzetközi kihatású bűncselekményeket valósítanak meg.

[21] Az ott hivatkozott mellékletben felsorolt egyezmények a következők: az 1949. évi négy genfi egyezmény és azok két 1977. évi kiegészítő jegyzőkönyvei; az apartheid egyezmény (1973); a túszszedés tilalmáról szóló egyezmény (1979); a nemzetközi védelemre jogosult személyek és a diplomaták sérelmére elkövetett cselekmények megelőzéséről és megbüntetéséről szóló egyezmény (1973); a légitörvénytársaságok biztonságáról szóló egyezmények (1970, 1971); a tengeri közlekedés és a tengeri mesterséges bázisok biztonságáról szóló egyezmény (1988); a kínzás tilalmáról szóló egyezmény (1984) és a kábítószerkereskedelem elleni fellépésről szóló egyezmény (1988).

1.4. A nemzetközi bűncselekmények kemény magja az ad hoc bíróságok statútumában és a Római Statútumban

[22] A korábbiakhoz képest sokkal pozitívabb fogadtatás – amelyben az államok a Nemzetközi Jogi Bizottság tervezetét részesítették – úgy tűnik, mindenekelőtt a Biztonsági Tanács által 1993-ban és 1994-ben létrehozott, a volt jugoszláv területeken elkövetett bűncselekmények nemzetközi törvényszékének (a továbbiakban: ICTY) és ruandai népirtás felelőseinek megbüntetésére létrehozott nemzetközi törvényszéknek (a továbbiakban: ICTR) a tapasztalataival is magyarázható.

[23] Az exjugoszláv nemzetközi törvényszék biztonsági tanácsi statútumában a háborús bűncselekményeket két cikkben helyezték el: a 2. cikk az 1949. évi genfi egyezmények súlyos megsértését (a-tól h-ig tartó felsorolással), 3. cikke pedig a háború törvényeinek és szokásainak a megsértését (a-tól e-ig tartó, de példálózó felsorolással) nevesítette. A 4. cikkben helyezték el a

népirtás bűncselekményét, az 1948. évi egyezmény öt fő elkövetési formájával. Az 5. cikkben kaptak helyet az emberiség elleni bűncselekmények,^[29] szintén példálózó felsorolással, ideértve a gyilkosságot, a kiirtást, a rabszolgasorba hajtást, az elűzetést, a bebörtönzést, a kínzást, a nemi erőszakot, a politikai, faji vagy vallási okból elkövetett üldözést és egyéb embertelen cselekményeket.

[24] A ruandai nemzetközi törvényszék biztonsági tanácsi statútumában e cselekményeket más sorrendben, de részben azonos tartalommal sorolták fel: a 2. cikk (2. §) tartalmazza a népirtást, a 3. cikk pedig ugyanazokat az emberiség elleni bűncselekményeket^[30] sorolja fel, mint az exjugoszláv törvényszék. A háborús bűncselekményeket itt az 1949. évi „genfi egyezmények közös 3. cikkének és a II. kiegészítő jegyzőkönyvnek a megsértései” cím alá vonták, lényegében a közös 3. cikkből inspirálódva, de hozzájuk illesztve a terrorista cselekményeket.

[25] A két biztonsági tanácsi határozatnak a bűncselekményeket felsoroló rendelkezései azért is különböztek, mivel az exjugoszláv fegyveres konfliktusnak a nemzetközi vagy nem-nemzetközi jellegűnek minősítése erősen megosztotta az államokat, míg a ruandai polgárháborúnak polgárháborús jellegét nem vitatták. ICTY esetében így tulajdonképpen azokat a háborús bűncselekményeket sorolták fel, amelyek nemzetközi és polgárháborús összefüggésekben egyaránt értelmezhetők voltak.

[26] A Nemzetközi Büntetőbíróság végleges, ún. Római Statútumában^[31] egyaránt felfedezhetők a Nemzetközi Jogi Bizottság előkészítő munkássága, valamint a Biztonsági Tanács által létrehozott büntető törvényszékek tapasztalatai, amelyeket a római diplomáciai konferencia és ennek az előkészítő anyagai feldolgozni törekedtek. Fennmaradt mindenesetre az államok közötti megosztottság a tekintetben, hogy – akár definícióval, akár anélkül – van-e egyáltalán szándék az agresszió büntetendővé nyilvánítására és arra, hogy a nürnbergi klasszikus bűncselekményekhez csatoljanak-e „modernebbeket” is. Ezen túl különböző bűncselekmények megfogalmazásának pontosságát illetően, valamint a nemzetközi és nem-nemzetközi fegyveres összeütközések során elkövetésre kerülő háborús bűncselekmények azonossága és különbségei tekintetében korábbi és újabb viták is felszínre törtek.

[27] Ami az agressziót illeti, Rómában az államok egy diplomatikus-pragmatikus megoldással egyeztek ki: a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatósággal rendelkezik az agresszió tekintetében, de csak azután, hogy az államok meg tudnak állapodni az agresszió jogilag kötelező definíciójában. Ez a megoldás, a szkeptikusokra rációval, helyesnek bizonyult, mivel az ugandai Kampalában 2010-ben megtartott első felülvizsgálati konferencia szinte szó szerint átvette az ENSZ Közgyűlés 3314 (XXIX) sz. határozatának a szövegét.^[32] A kampalói megállapodás új cikkeket^[33] iktatott be a Római Statútumba, amelyek hatálybaléptetéséről – mivel a kellő számú ratifikáció már megtörtént – 2017. január 1. után dönthetnek az államok.

[28] A népirtás a Római Statútum 6. cikkébe került be, az 1948. évi egyezmény szerinti öt elkövetési formával. Az emberiség elleni bűncselekmények^[34] fogalmát kibontó 7. cikk 1. és 2. §-ában több definíciót is tartalmaz. A bűncselekmények felsorolása meglehetősen hasonlít az ICTY és az ICTR statútumában foglaltakra, de hozzátették az apartheid bűncselekményt, elhagyták viszont a terrorizmust.^[35]

[29] A háborús bűncselekményeket igen-igen precíz módon, ráadásul két részre bontva iktatták be. A 8. cikk 2. § *a)* és *b)* alpontjában foglaltak a nemzetközi fegyveres összeütközések során elkövetett háborús bűncselekmények. Az *a)* alpont az 1949. évi genfi egyezmények súlyos megsértésének nyolc formáját nevesíti, míg a *b)* alpont a háború törvényeinek és szokásainak durva megsértéseit sorolja fel, és pedig összesen huszonhat formát. A *c)* és a *e)* alpont a nem-nemzetközi fegyveres összeütközésekre, azaz a polgárháborúkra utal. A *c)* alpont az 1949. évi genfi egyezmények közös 3. cikkének négy súlyos megsértési formáját sorolja fel, míg az *e)* alpont a polgárháborúban alkalmazandó törvények és szokások tizenöt súlyos megsértését foglalja magában.

[30] Az érintett háborús bűncselekmények olyan pontossággal vannak felsorolva, amelyek a tagállamok katonai büntetőtörvénykönyveire emlékeztetnek. Ebben jelentősen el is térnek az előkészítő bizottság (a PrepCom) eredeti, 1995–1998-as javaslataitól, amelyek a legfontosabb három–négy bűncselekmény leírására koncentráltak. A római diplomáciai konferencia elnöksége a konferencia legvégén nyújtotta be a végül elfogadott tervezetét, arra hivatkozva, hogy ebben tudta szintetizálni a tagállami javaslatokat, amelyek vagy a háború törvényeinek és szokásainak durva megsértését írták le, vagy pedig valamelyik egyetemlegesen, vagy legalábbis az államok túlnyomó része által elfogadott, valamilyen fegyverfajta használatának vagy egy-egy bizonyos hadviselési mód tilalmára irányuló nemzetközi szerződés kötelezettség megsértését jelentik.

[31] Így a háború áldozatainak védelmére irányuló ún. genfi jog durva megsértésén túl, a hadviselés módjáról kötött különböző egyezmények,^[36] azaz az ún. hágai jog durva megsértésének minősülő cselekményeket nyilvánították az ICC joghatósága alá tartozó bűncselekménynek. Így a háborús bűncselekmények listája jóval hosszabb lett, mint amit az 1949. évi genfi egyezmények vagy azok 1977. évi kiegészítő jegyzőkönyvei az azokban foglalt kötelezettségek „súlyos megsértésének” minősítenek. Az elfogadott formulák jóval pontosabbak lettek annál, mint amit egykor a Nemzetközi Jogi Bizottság javasolt, ráadásul a Római Statútum Résztes Államainak Gyűlése még külön elfogadott egy, „A bűncselekmények tényállási elemei” című értelmező dokumentumot, ami az egyes bűncselekmények vonatkozásában külön-külön mutatja be azok tényállási elemeit.

1.5. A büntető joghatóság utólagos kiszélesítésének lehetősége

[32] A Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságának a kábítószerkereskedelem^[37] vagy a nemzetközi terrorizmus (->terrorizmus) elkövetőinek megbüntetésére való kiterjesztése olyan heves ellenállásba ütközött, hogy az államok ezeket inkább beáldozták, és csak a konferencia záróokmányában utaltak arra, hogy a Római Statútum hatályba lépése után a Résztes Államok Közgyűlése utóbb megvizsgálhatja, hogy nem lenne-e célszerű kiterjeszteni ezekre a bűncselekményekre is az ICC joghatóságát.

[33] Ma tehát a nemzetközi bűncselekmények fogalmát két koncentrikus, ugyanakkor a területet illetően szélesíthető körrel szemléltethetjük. A nemzetközi bűncselekmények java részét lefedi a Római Statútum. A nemzetközi büntető igazságszolgáltatás eljárási jogosultsága érvényesül úgy az államok, mint a Nemzetközi Büntetőbíróság javára. A kiegészítő joghatóság, az ún. komplementaritás elve az, amelynek alapján a Nemzetközi Büntetőbíróság résztes államai esetében el lehet dönteni, hogy ki jogosult egy adott bűncselekmény tekintetében eljárni, az ICC vagy az államok.

[34] Bizonyos bűncselekmények (mint például a kábítószerkereskedelem, a nemzetközi terrorizmus) nem kerültek be a Római Statútumba, de ez semmiben sem csökkenti az államok jogait, hogy büntető joghatóságukat (->joghatóság) gyakorolva fellépjenek ezek megtorlása érdekében, az általuk e tárgyban elfogadott nemzetközi egyezmények alapján. Vannak továbbá már most is példák arra, hogy a Római Statútumból kimaradt bűncselekmények tekintetében más nemzetközi bíróságok vagy az úgynevezett vegyes (hibrid) bíróságok járnak el, mint például az egykori libanoni miniszterelnök, Rafik Hariri terroristák által történt meggyilkolása miatt a Libanoni Különleges Törvényszék (lásd a 4.3. pontot).

[35] A nemzetközi bűncselekmények köre tehát bizonyosan és nyilvánvalóan szélesebb annál, mint ami a Római Statútum hatálya alá került. Azt azonban aligha lehet tagadni, hogy a nemzetközi bűncselekmények túlnyomó többsége – ráadásul a legfontosabbak is – odakerültek. Listájuk szélesíthető, ugyanakkor a Római Statútum – az eljárási kérdésekre összpontosítva – nem tartalmaz anyagi jogi előfeltételt az újabb bűncselekmények beiktatásához. A realitásokat és nemzetközi diplomáciai gyakorlat szokásait figyelembe véve, erre vélhetően az adott cselekmény jelentősége és a megtorlás iránti igény kvázi egyöntetűsége esetén van esély.

[36] Eleddig az államok – a már említett 2010. évi kampaljai találkozón – egy ilyen természetű módosítást fogadtak el és ez, a már tárgyalt agressziódefiníció túl, olyan kérdést érint, amely aligha ütötte át a nemzetközi média ingerküszöbét, bár önmagában nagyon fontos: nemcsak nemzetközi, hanem nem nemzetközi fegyveres összeütközés során is büntetendő legyen a mérgező, fojtó gázfegyverek alkalmazása, továbbá az olyan lövedékek is, amelyek az emberi testben ellapulnak vagy szétnyílnak.

2. A Nemzetközi Büntetőbíróság eljárása

[37] Azt sem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatósága a Római Statútumba beleillesztett előfeltételek teljesülésétől függ.

[38] A hágai Nemzetközi Büntetőbíróság nem bármilyen, a fenti négy bűncselekménykörbe tartozó cselekmény tekintetében rendelkezik joghatósággal: a Római Statútum a legsúlyosabb bűncselekmények tekintetében és a kiegészítő joghatóság (komplementaritás) elve alapján jár el. A „legsúlyosabb” jelzőt talán azok az egyes cikkeket felvezető fordulatok teszik a megfoghatóbbá, amelyek rögzítik, hogy az emberiség elleni bűncselekmények esetén az is kritérium, hogy azokat „a polgári lakosság elleni általános vagy rendszeres támadás keretei között”,^[38] míg a háborús bűncselekményeket „egy terv vagy politika elemeként vagy pedig igen széleskörűen követik el”.^[39]

[39] A komplementaritás azt jelenti, hogy a Nemzetközi Büntetőbíróság akkor jár el, ha az állam nem tudja vagy nem akarja a felelősségre vonást elvégezni: ha megtörtént vagy ha folyamatban van a kivizsgálás és annak eredményei alapján a felelősségre vonás, ami a ->jogállamiság elveit betartva, az elkövetett cselekménnyel adekvát szankció kiszabására vezet (vagy pedig ha ezen elvek betartásával, de jogszerű felmentésre került sor), akkor az ICC nem jár el, hiszen érvényes a kétszeres eljárás tilalma, az ún. *ne bis in idem re* elv.

[40] Ha azonban az állam tudatosan nem jár el (vagy az eljárás ugyan megállapította a bűnösséget, de indokolatlanul enyhe büntetést szabott ki) vagy pedig nem is képes eljárni (például az elhúzó polgárháború szétverte a hazai bírósági rendszert vagy egyéb olyan körülményeket teremtett, hogy a bíróságok nem tudnak pártatlanul, függetlenül ezekben az ügyekben eljárni), akkor az ICC joghatósága megáll.

[41] A Nemzetközi Büntetőbíróság legfontosabb szervei a következők: (i) a bírói kamarák, (ii) a főügyész, (iii) a jegyzői hivatal, (iv) a részes államok gyűlése és (v) az áldozatok kárpótlási alapja.

[42] A bírók a vizsgálóbírói / nyomozati bírói funkciókat ellátó három fős ún. tárgyalás előkészítő kamarákban vagy a szintén három fős tárgyaló kamarákban vagy az öt fős fellebbviteli kamarában tevékenykednek. Elnököket maguk közül választják. A főügyész hivatala a nyomozati, vádemelési és vádképviselési funkciókat látja el. A jegyzői hivatalhoz tartozik az áldozatok képviselése, a vádlottak őrizetének, ellátásának és esetleges orvosi kezelésének megszervezése, a védelem szakmai támogatása és a külkapcsolati teendők. A részes államok gyűlése választja nem megújítható kilenc évre a tizennyolc bírót, a főügyészt és helyettesét, dönt a költségvetésről és elfogadja vagy módosítja a Római Statútum felhatalmazása alapján a perrendtartás funkcióját betöltő ún. eljárási és bizonyítási szabályzatot, valamint a többi hasonló szabályzatot és rendtartást. Az áldozatok kárpótlási alapja sajátos autonómiát élvez, részben (egyelőre inkább elvben) az elítéltektől elkobzott vagyonból, ám nagyobb részben az államoktól, természetes és jogi személyektől származó adományokat kezel, támogatási és kárpótlási programok keretében próbálja a helyzetek, valamint a konkrét esetek áldozatait segíteni, eddigi gyakorlata szerint mindenekelőtt egészségügyi, rehabilitációs és képzési programok révén.

[43] Az ICC elé mindenekelőtt akkor kerülhetnek ügyek, ha a Római Statútum részes államának területén vagy azok állampolgárai által valósultak meg az említett bűncselekmények. Ilyenre bármely részes állam felhívhatja az ICC figyelmét, akár területi, akár személyi alapon érintett ebben, de akár közvetlen kapcsolat nélkül is. Az államok azonban nem egy konkrét ügyet vihetnek a Nemzetközi

Büntetőbíróság elé, hanem egy több vagy éppen sok-sok ügyből összeálló helyzetet, amelyből a főügyész határozza meg a cselekmények jellegét, súlyát, az áldozatok számát és – a cselekmények kihatását figyelembe véve – a feldolgozandó ügyeket. Arra is lehetőség van, hogy a főügyész saját hatáskörben (*proprio motu*) – figyelemmel a Római Statútum hatálya elő bűncselekmények súlyára, volumenére, kihatásaira és az áldozatok számára – válasszon ki részes államokbeli helyzetet. Ez a hatáskör az adatgyűjtés tekintetében eleve adott, azonban a *proprio motu* eljárás nyomozati fázisba csak akkor léphet át, ha arra az ICC ún. tárgyalás előkészítő kamarája engedélyt ad, amennyiben elégségesnek találja az eljárás folytatásának megalapozottságát alátámasztó főügyészi bizonyítékokat. A Biztonsági Tanács is küldhet helyzeteket a Nemzetközi Büntetőbíróság elé, függetlenül attól, hogy a területi vagy állampolgári alapon érintett állam részese-e a Római Statútumnak.

[44] Az ICC előtt a „helyzet” általánosabb köréből úgy kerül kiválasztásra a konkrét „eset”, hogy az sokban emlékeztet az államok nemzeti büntetőeljárására (->**büntetőeljárás**). Az államok gyakorlatában, (i) ha bűncselekmény elkövetésének tényét vagy gyanúját észleli a hazai bűnüldöző szerv, akkor – hacsak nem egyértelmű „tettenérés” történt –, (ii) az adatgyűjtés és adatok elemzése alapján nyomozás indítása mellett dönt, (iii) de egyelőre gyakran csak ismeretlen tettes ellen. (iv) Utóbb, ha a nyomozás során a konkrét személyek kerülnek látótérbe, akkor dönt a ->**nyomozó hatóság** arról, hogy van-e közöttük egy (vagy több) olyan, aki eleve vagy a nyomozás folytatása eredményeként az elkövetéssel alaposan gyanúsítható.

[45] A főügyész lényegében ugyanezen logika mentén halad az elemzés, az előzetes vizsgálódás, a nyomozás, a vádemelés szakaszaiban. A vádemelés megalapozottságát az ICC tárgyalás előkészítő kamarája ellenőrzi, amikor dönt a vád befogadásáról. Ez a szerep itt már a nyomozati bírói / vizsgálóbírói funkcióra emlékeztet. E vizsgálati lépéssorozatban a komplementaritást folyamatosan vizsgálja a főügyész, valamint –amikor az ügy adott fázisa előtte van – a tárgyalás előkészítő kamara. Ha az állam lebonyolította, beindította vagy – menet közben – beindítja a hazai eljárást, feltéve, hogy az a jogállamisági kritériumoknak megfelel, akkor a kiegészítő joghatóság elve értelmében az ICC nem rendelkezik joghatósággal. Ennek a tényét hivatalból és az érintett kormányok együttműködése alapján vizsgálja. A komplementaritást – ha van ténybeli alapja – kifogásként az egyén vagy kormány is felvetheti.

[46] Az ICC fontos szabálya, hogy a Római Statútumban foglalt bűncselekmények: (i) nem évülnek el;^[40] (ii) a hazai alkotmány szerint bizonyos közméltóságokat megillető immunitások nem jelentik akadályát az ICC előtti eljárásnak.^[41] (A részes államok többsége úgy tekinti, hogy a statútumbeli komplementaritás elvét nemzeti alkotmányuknak a megkötött nemzetközi szerződések végrehajtásának kötelezettségéről és az ún. *impeachment* eljárásokról szóló rendelkezéseivel szinkronban értelmezve, a jogállami keretek között nem fog felmerülni valós akadály a Római Statútum nemzeti végrehajtása során. A részes államok egy másik része az ehhez hasonló érvelés mellett – biztos, ami biztos alapon – beiktatott egy alkotmányos felhatalmazást^[42] tartalmazó alkotmánymódosítást, de időben még a Római Statútum ratifikálása előtt.)

[47] A Nemzetközi Büntetőbíróság a bűnösség megállapítása esetén a cselekmény súlyának megfelelően harminc évig terjedő vagy rendkívüli esetben életfogytiglani szabadságvesztés büntetést, valamint kapcsolódó vagyoni büntetést szabhat ki és kártalanítási kötelezettséget állapíthat meg. Hága scheveningeni városrészében található börtönben bérel az ICC egy épületszárnyat, ahol az előzetes letartóztatásba helyezetteket őrzi. A kiszabott börtönbüntetés, vagy annak az előzetes letartóztatás beszámítása után fennmaradó részének letöltésére olyan államban kerül sor, amelyik erről megállapodást köt az ICC elnökségével.

[48] 2017-ig a kongói polgárháború során Bogoro faluban elkövetett mészárlás (Katanga),^[43] gyerekkatonák toborzása és bevetése (Lubanga),^[44] a közép-afrikai köztársasági polgárháborúban elkövetett tömeges nemi erőszak és fosztogatás (Bemba Gombo)^[45] és a Maliban levő Timbuktu városában az Unesco világörökséghez tartozó mecsetek és mauzóleumok elpusztítása miatt (Al Faqi)^[46] indított eljárásokban hoztak elmarasztaló ítéletet, és folyamatban volt szintén a kongói

demokratikus köztársaság polgárháborújában gyerekkatonák felhasználásával, civil lakosság elleni támadással vádolt milícia parancsnok (Bosco Ntaganda),^[47] az ugandai polgárháborúban gyerekek tömeges elrablásával, sok rendbeli nemi erőszakkal, szexrabszolgasággal és a polgári lakosság elleni támadással vádolt felkelők egyik vezető tisztjének (Ongwen),^[48] valamint választási zavargások brutális megtorlása miatt a korábbi elefántcsontparti államfő és egyik munkatársa (Laurent Gbagbo és Blé-Goudé)^[49] büntetőpere. (Több felmentést, haláleset vagy egyéb ok miatti eljárásmegszüntetést is kimondott a Nemzetközi Büntetőbíróság.)

[49] Ebben az időszakban több, nem afrikai országban is folytatott előzetes anyaggyűjtési vizsgálatot vagy nyomozást a főügyési hivatal, így többek között Ukrajnában, Grúziában, Irakban, Afganisztánban, Palesztínában volt aktív. 2017 novemberében a főügyész az Afganisztánban elkövetett bűncselekmények tekintetében, a kormányerők, a hatalmukat fegyverrel visszaszerezni akaró ún. tálib erők és az országban jelenlevő külföldi katonai alakulatok tagjai ellen kért nyomozati felhatalmazást.

3. Az exjugoszláv és a ruandai törvényszékek

[50] Az ICC előzményei között említettük a volt jugoszláv területeken elkövetett bűncselekmények nemzetközi törvényszékét. az ICTY-t és ruandai népirtás felelőseinek megbüntetésére létrehozott nemzetközi törvényszéké, azt ICTR-t. Ezeket a testületeket a Biztonsági Tanács hozta létre, előbbi 827 (1993) sz. határozatával^[50] és az utóbbit 955 (1994) sz. határozatával.^[51] A Biztonsági Tanács ezeket a határozatait az ENSZ Alapokmány VII. fejezete értelmében eljárva^[52] hozta: ez az ENSZ zsargonban a kötelező érvényű döntéseket takarja, amire csak a nemzetközi béke és biztonság érdekében van Alapokmány szerinti hatásköre. Ezzel a megoldással az idő szorításában levő ENSZ el tudta kerülni azt, hogy a bíróságok státútumát éppen az elkövetett cselekményekért felelősségre vonható állampolgáraik miatt leginkább érintett államok ne fogadják el, megtagadva a szerződés aláírását vagy utána annak megerősítését.

3.1. A Volt Jugoszláv Területeken Elkövetett Bűncselekmények Nemzetközi Törvényszéke

[51] A hágai székhelyű ICTY az egykori Jugoszlávia területén 1991. január 1. után elkövetett háborús bűncselekmények (a humanitárius nemzetközi jog durva megsértése), a népirtás, valamint az emberiség elleni bűncselekmények tekintetében rendelkezett joghatósággal, azaz tulajdonképpen a Jugoszlávia szétesésekor a függetlenné vált országokban, mindenekelőtt Horvátországban és Bosznia-Hercegovinában kirobbant, és az akkori Szerbia-Montenegró által különböző formákban támogatott polgárháborúk során elkövetett cselekmények tekintetében.

[52] Joghatósága a státútumában felsorolt bűncselekmények tekintetében kizárólagos volt.^[53] Ugyanakkor figyelembe kellett vennie a kétszeres eljárás tilalmát, a *ne bis in idem re* elvet, amennyiben a terhelttel szemben már ugyanazért a cselekményért, a jogállami elvek betartásával már folytattak le büntetőeljárást, és ha a bűnösség megállapítása esetén a kiszabott büntetés az elkövetett bűncselekmény súlyával arányban állt (->bűncselekmény és büntetés).

[53] Az ICTY előtt nemcsak a horvátországi és bosznia-hercegovinai szerb szakadárak politikai, katonai vezetői és alacsonyabb beosztású parancsnokai,^[54] hanem az ellenük védekező horvát,^[55] bosnyák^[56] és koszovói^[57] katonai erők több, magasabb vagy alacsonyabb beosztású parancsnoka is a vádlottak padjára került. A vádlottak között a legmagasabb rangú személy az események idején a Szerbia-Montenegró köztársasági elnöki posztját betöltő és az elkövetett bűncselekmények mögöttes irányítójának vélt és ezért, valamint a koszovói albán lakosság kiűzésére tett kísérlet miatt vád alá helyezett Szlobodan Milosevics^[58] volt.

[54] 2017-ig a 161 vádlottból 83-at ítélték el, hosszabb-rövidebb tartamú szabadságvesztés büntetésre. (Az előzetes letartóztatás esetén az őrizet a már említett scheveningeni börtönnek az

ICTY által bérelt egyik épületszárnyban történt. Ha elítélték őket, ezután is ott maradtak addig, amíg az ICTY nem talált olyan államot, amelyik a büntetés végrehajtását átvette volna.)

[55] Az ICTY 14 bíróját a Biztonsági Tanács listájáról az ENSZ Közgyűlés választotta négy évre, megújítható mandátummal, a méltányos földrajzi megoszlás elvét figyelembe véve. A nagy ügyteher miatt arra is volt lehetőség, hogy az ENSZ Közgyűlés a Biztonsági Tanács előterjesztésére ún. *ad litem* bírói listákat is jóváhagyjon, és az ENSZ főtitkára az ICTY elnökének kérésére erről aktiválhatott bírót. Így a kamarákban tulajdonképpen állandó és *ad litem* bírók együtt jártak el. (Az ICTY munkájában magyar *ad litem* bíróként Prandler Árpád tevékenykedett.)

[56] Az ICTY tárgyaló kamarákból és fellebbviteli kamarából állt, utóbbi érdemi ítéletek és bizonyos pervezető végzések tekintetében bírálta el a fellebbezéseket (->*fellebbezés*). A szakmai közvélemény – összhangban az átlagos hírolvasó polgárokkal – a hadviselési szabályok durva megsértését szankcionáló mechanizmus gyors kiépítését és tényleges alkalmazását tekintette az igazi eredménynek.

[57] A megérdemelt büntetések kiszabásához az ICTY egy sajátos konstrukciót hívott segítségül, mindenekelőtt az amerikai-angolszász joggyakorlatra alapozva, de annak szokásjogi alapon történő elfogadottságát posztulálva: ez az ún. *Joint Criminal Enterprise* (a továbbiakban: JCE) intézményének – bírói döntéssel történt kimondását jelentette. (Ezt a felelősségi formát^[59] az ICTY-t létrehozó biztonsági tanácsi határozat ugyanis nem tartalmazta.) A hivatkozott példák részben a második világháború után, a megszállt Németországban és Japánban működő amerikai és angol katonai bíróságoknak a német és japán háborús bűnösöknek és az emberiség elleni bűncselekményeket elkövetőknek, a nürnbergi és a tokiói Nemzetközi Katonai Törvényszékek által elítéltek után következő, második és harmadik vonalát felelősségre vonó joggyakorlatára mutattak vissza. A konstrukció kezdetben komoly, csaknem általános jogtudományi méltatásban részesült, de az ezt követő többszöri igazítása, kiegészítése egyre több szakmai bírálatot váltott ki. A bírálók másik része a JCE alkalmazásának következetességét vonta kétségbe egyes konkrét ügyekben. A JCE több, nem vitatott, hasznosítható elemét viszont az ICC Római Statútumának a felelősségi formákat összefoglaló részében immár írott, pontos szabályokban rögzítve felismerhetjük.

3.2. A Ruandai Nemzetközi Törvényszék

[58] Az ICTR az 1994.január 1. és december 31. között Ruandában elkövetett népirtás, emberiség elleni bűncselekmények és háborús bűncselekmények (ideértve azokat is, amelyeket ezzel összefüggésben a szomszédos országokban követtek el) tekintetében rendelkezett joghatósággal. E cselekmények áldozatai túlnyomórészt a kisebbségi tutszi etnikumhoz tartoztak, elkövetői döntően a többségi hutu népcsoporthoz.

[59] Az ICTR tizenegy állandó bírója és *ad litem* bírái az ICTY-nál említett formában kerültek posztjukra. Az ICTR tárgyalókamarái a Ruandával szomszédos Tanzánia fővárosában, Arushában működtek, fellebbviteli kamarájának funkcióit az ICTY hágai fellebbviteli kamarája látta el. A 93 vád alá helyezett személyből 62-öt ítéltek különböző időtartamú szabadságvesztésre.^[60]

3.3. A Nemzetközi Büntető Ügyek Mechanizmusa

[60] Az ICTY-t és az ICTR-t abban a reményben hívta életre a Biztonsági Tanács, hogy azok feladatukat nagyjából egy évtized alatt el tudják végezni. Ez végül is mintegy húsz év alatt valósult meg. Feladatukat betöltve ezeknek a bíróságoknak tulajdonképpen meg kellene szünniük, ugyanakkor mindkettőnél, de főleg az ICTY-nál maradtak még függőben levő fellebbezési eljárások és egyéb eljárási cselekmények (például az előzetes letartóztatásban lévők fegyelmi ügyei és ezzel összefüggésben a családdal való kapcsolattartás módozataiban való döntés.)

[61] A Biztonsági Tanács ezért úgy döntött, tartja magát ahhoz, hogy az ICTY és az ICTR

mandátumát nem hosszabbítja meg, de a maradék ügyek kezelésére egy különleges intézményes mechanizmust hoz létre, amely bíróival az ICTY/ICTR funkcióit gyakorolja a függő ügyek lezártáig.^[61] Ennek alapján az ICTR 2015. december 31-én formálisan is megszűnt, míg az ICTY 2017. december 31-én szűnt meg.

4. A vegyes büntető törvényszékek

[62] A nemzetközi közösség és az általuk létrehozott nemzetközi büntető törvényszékek esetenként azzal az igénnyel is szembesülnek, hogy az elkövetett súlyos bűncselekmények áldozatai államának bírái is részt vehessenek a felelősségre vonás folyamatában. Ez a gondolat tulajdonképpen már a nürnbergi per összefüggéseiben is felmerült (például az utóbb kancellárrá választott Willy Brandt részéről), és a magyarázatul felhozott érvek azóta is hasonlóak: (i) ne csak „idegenek” bíraskodjanak; (ii) a hazai jog és a hazai történelem ismerete segít a helyzet feltárásában és gyorsíthatja is azt; (iii) mindez nem a felelősség elmismásolásához vezet, mert ezt intézményes biztosítékok (például a részvételi arányok a kamarákban) is kizárják; (iv) egy ilyen megoldás az ítéletek és a tanulságok hazai befogadását nagyban megkönnyítheti.

[63] Ilyen intézmények létrehozására az ICC felállítása előtt és azóta is sor került. Tapasztalataik az ICC joggyakorlatába is beépültek.

4.1. A Sierra Leone-i Különleges Törvényszék

[64] A Sierra Leone-i Különleges Törvényszék joghatósága a nyugat-afrikai államban az 1990-es évtizedben dúló – az illegális gyémántkereskedelem feletti uralommal is összefüggő – polgárháború során elkövetett háborús bűncselekmények, emberiség elleni bűncselekmények^[62] és a Sierra Leone-i büntető törvénykönyvben tiltott bizonyos bűncselekmények tekintetében állt fenn, amelyeket 1996. november 30. után követtek el. (A dátum egy megghiúsult békemegállapodással függött össze.)

[65] Felállítására az ENSZ-szel 2002-ben kötött megállapodás^[63] alapján került sor. Freetowni székhellyel működött, de esetenként hágai üléseket is tartott. A tíz vád alá helyezett személyből kilencet, köztük Charles Taylort, a volt köztársasági elnököt ítélték hosszabb szabadságvesztésre. A Sierra Leone-i Különleges Törvényszék többek között a gyermekkatonák toborzásának és alkalmazásának bűncselekménye tekintetében bontakoztatott ki utóbb az ICC által is figyelembe vett joggyakorlatot.

[66] A testület^[64] két fokozatú eljárásban ítélezett, tárgyaló kamaráinak bíróit 3:2 arányban hazai kormány, illetve az ENSZ főtitkára nevezte ki (az ECOWAS és a Commonwealth tagállamok jelöltjeiből), ez az arány a fellebbviteli kamarában fordított, azaz 2:3 volt.

[67] Feladatának betöltése után az ICTY/ICTR kapcsán már említett okokból egy újabb megállapodással^[65] maradék ügyek tekintetében, csökkentett létszámmal a még szükséges ideig való tevékenységre feljogosították.

4.2. A Kambodzsai Bíróságok Különleges Kamarái

[68] A Kambodzsai Bíróságok Különleges Kamarái 2006-ban kezdték meg tevékenységüket Phnom Penh-ben, Kambodzsában és az ENSZ 2003-as megállapodása^[66] alapján. Feladatuk, hogy az amerikai haderőnek a Dél-Vietnamból és Kambodzsából 1975-ben történt – az ún. vietnami háborút lezáró – kivonulása után az utóbbi országban hatalomra került, maoista-marxista orientációjú Vörös Khmereknek az uralma – az ún. Pol Pot-rendszer – alatt elkövetett, a lakosság körülbelül egynegyedét, 1,7 millió embert elpusztító terror még élő felelőseit megbüntessék. Joghatóságuk – szabadságvesztés büntetéseket kiszabva – a népirtás, az emberiség elleni bűncselekmények,^[67] a háborús bűncselekmények, a kulturális javak elpusztítása, a diplomáciai mentességet élvező

személyek elleni bűncselekmények miatti felelősségre vonásra terjed ki.

[69] A tárgyaló kamarákban a kambodzsai és a nemzetközi bírók 3:2, a fellebbviteli fórumként eljáró ún. Legfelső Bírósági Kamarában 4:3 arányban vannak jelen: a bírókat a kambodzsai igazságszolgálati tanács nevezi ki, de a nemzetközi bírókat az ENSZ főtitkár által beterjesztett listáról választja.

[70] A bírók az egykori államfőt, Khieu Samphânt és miniszterelnökét, Nuon Cheát életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték,^[68] a többi elítélt és a még tárgyalás alatt álló vádlott egykori katonai-politikai vezető, tábor- vagy börtönparancsnok volt.

4.3. A Libanoni Különleges Törvényszék

[71] A Libanoni Különleges Törvényszék – a libanoni kormány és az ENSZ megállapodása alapján – egy konkrét terrorcselekmény, Rafik Hariri libanoni miniszterelnök és vele együtt 21 másik áldozatnak egy terroristák által végrehajtott robbantással, 2005. február 14-én történt meggyilkolása ügyében jött létre. A libanoni kormány gyanúja szerint az elkövetéssel gyanúsított személyek libanoni állampolgárok, akik utána Szíriába menekültek és valószínűleg onnan is érkeztek, éppen ezzel a megbízatással.

[72] A hágai székhelyű testület 2007-ben a libanoni kormány kérésére, a Biztonsági Tanács határozata^[69] alapján jött létre, amelyik becikkelyezte a kormány és az ENSZ között létrejött megállapodást.^[70]

[73] A jelenleg 11 tagú^[71] testületben van tárgyalás előkészítő kamara (egy nemzetközi bíróra bízva ezt a feladatot), tárgyaló kamara, amelyben egy libanoni és két nemzetközi bíró van, valamint az *ad litem* megoldásra emlékeztetően egy libanoni és egy nemzetközi helyettesítő bíró, akik – mivel követniük kell az eseményeket – bármikor beléptethetők. A fellebbviteli kamarában két libanoni és három nemzetközi bíró van. A libanoni bírókat az ENSZ főtitkára a libanoni igazságszolgálati tanács által összeállított listáról választva nevezte ki, míg a nemzetközi bírókra az ENSZ tagállamok tettek javaslatot. Mandátumuk három évre szól, ami megújítható.

[74] A kiszabható büntetés életfogytiglani vagy határozott ideig tartó szabadságvesztés, amelynek során figyelembe kell venni a libanoni büntetőtörvénykönyvet és az irányadó libanoni bírói joggyakorlatot.

[75] Mivel a szíriai kormány nem működik együtt a testülettel, így az eljárás egyelőre – e sorok 2018-as írásakor – a vádlottak távollétében folyik.

4.4. A Koszovói Különleges Törvényszék

[76] A Koszovói Különleges Törvényszék feladata, hogy azoknak a bűncselekményeknek az ügyében hajtsa végre a felelősségre vonást, amelyeket az egykori Jugoszlávia szétbomlási folyamatának második szakaszában követtek el 1998–1999-ben. Ekkor a Szerbiában a második világháború óta (majd az 1974-es alkotmányban meghatározott struktúrákban kiszélesített) autonómiával rendelkező Koszovó tartományban – részben az akkori „etnikailag tiszta” nagyszerb államot vizionáló politikusok és általuk támogatott paramilitáris alakulatok akcióira válaszul – egyre erőteljesebb fegyveres mozgalom bontakozott ki, amely katonai akciókat is végrehajtott ezekkel, továbbá a szerb államhatalmi erőkkel és a velük szimpatizáló személyekkel szemben.

[77] Az UÇK rövidítésű koszovói albán ellenállási mozgalom kilengéseiről, bűncselekményeiről azonban szintén jöttek hírek, és ezek alátámasztottságát és ijesztő méretét az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének egy, Dick Marty svájci képviselő által készített jelentése valószínűsítette.^[72]

[78] Az Európai Unió a maga részéről a közben függetlenné váló Koszovóval kiépítendő kapcsolatok

során hangsúlyt helyezett arra, hogy a bűnösök feleljenek, hiszen a Marty-jelentés után több, független szakértő által készített elemzés is arra mutatott rá, hogy az ott feltárt cselekmények megtörténtek és a hazai felelősségre vonás elmaradt. Az Európai Unió és Koszovó így 2014-ben megállapodott egy különleges intézmény felállításáról,^[73] ami a koszovói bírói struktúra minden szintjéhez hozzákapcsolná egy nemzetközi struktúrát. Ezt a megoldást a koszovói törvényhozás 2015-ben jóváhagyta és a tartalmát törvényként^[74] kihirdette.

[79] A Koszovói Különleges Törvényszéknek hatáskörébe az 1998. január 1. és 2000. december 31. között, Koszovó területén elkövetett emberiség elleni bűncselekmények,^[75] háborús bűncselekmények (ezeket az ICC Római Statútumával kvázi szószerinti azonossággal sorolja fel), valamint bizonyos olyan, a törvényben megjelölt bűncselekmények, amelyek az elkövetéskor hatályos 1976. évi jugoszláv büntetőtörvénykönyv és a koszovói autonómia 1977. évi büntetőtörvénykönyvének bizonyos, tételesen felsorolt paragrafusai szerint büntetendőek voltak. (Ezek közé tartozik a Marty-jelentésben is hangsúlyozottan említett emberi szervkereskedelem.)

[80] A Koszovói Különleges Törvényszéknek primátussal kiegészített konkuráló joghatósága van a koszovói bíróságokkal, és ezért hatáskörébe tartozó ügyeket (->**hatáskör**) elvonhatja a rendes bíróságoktól.

[81] A testületnek állandó elnöke, alelnöke van, továbbá egy olyan véglegesített – egyelőre – 18 fős nemzetközi bírói listája, amelyről aktiválni lehet a bírókat, akik dolgozhatnak, mint tárgyalás előkészítő bírók vagy a három fős tárgyaló kamarák, a három fős fellebbviteli kamarák, a három fős legfelső bírósági kamara, és a három fős alkotmánybírói kamarák bírái. [A tagokat az EU közös kül- és biztonságpolitikájának (->a közös kül- és biztonságpolitika jogi vetülete) koszovói missziója nevezi ki, egy nemzetközi szakértői panel javaslata alapján.] Apparátusuk és saját különleges ügyészük is van.

[82] A hágai székhelyű Koszovói Különleges Törvényszék kamarái csak nemzetközi bírókkal dolgoznak, ugyanakkor eljárásukkal mintegy beépülnek az adott fokú és jellegű koszovói igazságszolgáltatási struktúrába, azok gyakorlatát is figyelembe kell venniük.

[83] A kiszabható büntetések életfogytiglani vagy szabadságvesztés büntetések lehetnek, amelyek időtartamának megállapítása során az Emberi Jogok Európai Egyezményére, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányára, valamint a koszovói büntető jogszabályokra is kellő figyelmet kell fordítani.

4.5. A Hisszein Habré és társai ügyben eljáró Rendkívüli Afrikai Kamarák

[84] A korábban miniszterelnökként is szolgáló Hisszein Habré^[76] egy sikeres katonai akcióval államfővé vált, és köztársasági elnökként az észak-afrikai Csádot 1982 és 1990 között igen kemény, kegyetlen eszközökkel, egypártrendszerű formában igazgatta. Uralma idején a kivégzések vagy a kínzások – emberi jogi szervezetek szerint – tízezres vagy több tízezres számban történtek. Hatalmának Idriss Déby katonai akciója vetett véget, aki utóda lett az elnöki székben.

[85] A Csádból elmenekült Habré Szenegálban talált menedékre, bár ez azért házi őrizetet jelentett. Hazájában vitatott körülmények között távollétében halálra ítélték, de Belgiumban is büntetőeljárást indítottak ellene, az egyetemes büntető joghatóság szellemében. A több fórumot, többek között a hágai Nemzetközi Bíróságot is megjárta ügy^[77] (->nemzetközi bíróságok döntései) végül azzal indult el a végkifejlet irányába, hogy Szenegál kötelezte magát a büntetőeljárást lefolytatására. Erre az Afrikai Unióval 2012-ben kötött megállapodás^[78] alapján került sor. A Rendkívüli Afrikai Kamarák statútuma^[79] a megállapodás melléklete volt.

[86] A Statútum a szenegáli igazságszolgáltatás rendszerhez illeszkedve, a főváros, Dakar bíróságához telepítve (i) egy vizsgálóbírói kamarát, (ii) egy vádemelési kamarát, (iii) öt tárgyalókamarát és (iv) egy fellebbviteli kamarát állított fel. Ezekben a bírók– a tárgyaló kamara és a

fellebbviteli kamara elnökét kivéve – mind szenegáli bírók voltak, állandó vagy – az *ad litem* bírókra emlékeztetően – helyettesítő bíróként beosztva: előbbiek kinevezése a szenegáli igazságügyi igazgatásra tartozott, utóbbiaké pedig a szenegáli igazságügyminiszter előterjesztése alapján az Afrikai Unió Tanácsának elnökére.^[80]

[87] A Rendkívüli Afrikai Kamarák joghatósága az 1982. június 7. és 1990. december 1. között a Csádban elkövetett népiirtásra, emberiség elleni bűncselekményekre,^[81] háborús bűncselekményekre és kínzásra terjedt ki.

[88] A népiirtás bűncselekményét – az 1948. évi egyezmény szerint – az emberiség elleni és a háborús bűncselekményeket nagyjából azzal a részletességgel sorolták fel, amit az ICTR esetében láttunk. A kínzás önálló bűncselekményként és mint az emberiség elleni bűncselekmények egyike is szerepelt. A cselekményeket el nem évülőnek minősítette a Statútum, és rögzítette, hogy az ezek miatti felelősségre vonás során az államfői, kormányfői vagy egyéb magas rangú funkcióhoz kötődő immunitás jogi akadályt nem jelent.

[89] A Kamaráknak eljárásukban – az életfogytiglani vagy szabadságvesztés büntetés kiszabására feljogosítva – a Statútumot, valamint az ott nem szabályozott kérdésekben a szenegáli büntetőjogszabályokat kellett alkalmazniuk.

[90] Mindezek alapján Hisszein Habrét 2016-ban az emberiség elleni bűncselekmény és a háborús bűncselekmény mellett tömegesen elkövetett nemi erőszak, szexuális rabszolgaság és negyvenezer ember megöletése miatt életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték.^[82] Bűnösnek találták tovább a kínzás^[83] bűncselekményében, de felmentették a kitelepítés (elűzetés) bűncselekménye alól.

[91] Habrén kívül még 29 személlyel szemben emeltek vádat, akik az akkori belbiztonsági erők magas beosztású vezetői voltak.

4.6. A vegyes törvényszékek létrehozásának indokai az ICC felállítása óta eltelt időben

[92] Az ICC létrehozásának okai között szerepelt az is, hogy nem lehet újabb és újabb nemzetközi törvényszéket létrehozni, amikor a nemzetközi közösség tömeges háborús bűncselekményekkel, emberiség elleni bűncselekményekkel^[84] szembesül. Költségvetési, időtartami, személyügyi szempontú érveket is felhoztak, nagy hangsúlyt fektetve természetesen az egységes joggyakorlat biztosításának fontosságára.

[93] Ám kiderült, hogy egyes országokban 1998 óta felmerült az igény a korábban elkövetett, de el nem évülő bűncselekmények elkövetőinek megbüntetésére, viszont a hazai igazságszolgáltatási rendszer (->igazságszolgáltatás) valamilyen, az államon belüli ok, személyügyi vagy költségvetési akadály miatt erre nem volt alkalmas.

[94] Ugyanakkor az érintett állam nem biztos, hogy részes állama a Római Statútumnak. (Koszovó és Libanon egyelőre nem részes állam.) Nem részes állam is elfogadhatja ugyan az ICC joghatóságát, de a Római Statútum szabályainak keresztutalásai miatt^[85] ez sem mutat vissza az ICC hatályba lépése előtti időszakra, azaz 2002 előttre. (Sierra Leone és Kambodzsa esetében az ICC tagság a 2002-es hatálybalépéssel egybeesik, de az ICC *ratione temporis* joghatósági szabálya^[86] e mögé nem enged visszanyúlni.) Később taggá váló ország saját akaratnyilatkozatával elfogadhatja ugyan a visszamenőleges hatályt, de hasonlóképpen csak 2002-ig visszamutatva.^[87] (Csád 2007 óta részes állam.) Ráadásul a nemzeti büntetőigény önmagában vagy abban a formában, ahogyan azt a nemzetközi közösség erőteljesen sugalmazza, az adott ügy összefüggéseiben olyan bűncselekményekre (is) irányulhat, amely viszont nincs a Római Statútumban lefedve. (Libanon esetében ez a terrorizmus, Koszovó esetében a szervkereskedelem.)

[95] Így tulajdonképpen az összes, a vegyes törvényszékek ügyében érintett állam esetében lehet látni olyan okot, amelyek miatt a Római Szerződés módosítása nélkül a potenciális ügyek nem

lehetnének az ICC elé vihetők. Némelyik pedig olyan mérvű módosítást jelentene – mindenekelőtt a visszamenőleges időbeli hatályt illetően – amely a Rómában kialakított alapkoncepció átfogó módosítását igényelné. Az államok meghatározó többsége nemcsak ettől, de még a kisebb horderejű módosítási igényektől is elzárkózik. A koszovói ügy – ha a szerverkereskedelem ügye nem merült volna fel hangsúlyosan – ettől még talán az ICTY hatálya alá eshetett volna. Mire azonban a különböző európai intézmények vizsgálódásai és az általuk kezdeményezett tényfeltárás abba a stádiumba jutott, hogy a nemzetközi közösség igényelte ennek a büntetőjogi kivizsgálását, mivel nem volt megelégedve a gyanúk és az ügyek koszovói kezelésével, addigra a Biztonsági Tanácsban már megszületett a döntés az ICTY fokozatos megszüntetéséről, illetve a Nemzetközi Büntető Ügyek Mechanizmusává történő átalakításáról, így egyes állandó biztonsági tanácsi tagok jelezték, hogy ezt kérdést nem hajlandók újra tárgyalni.

5. Nemzetközi bűncselekmények állami üldözésének megkönnyítése nemzetközi együttműködéssel, de nemzetközi büntetőbíráskodás nélkül

[96] Az államok a nemzetközi bűncselekmények java részének üldözését és megbüntetését a nemzeti büntetőhatóságok előtti felelősségre vonás révén elegendőnek tartják. Azért, hogy az esetleg szökésben levő illető ne kerülhesse el a felelősségre vonást, az államok büntető joghatóságukat különböző egyezményekkel kiterjesztették a nem is saját területen elkövetett cselekményekre.

[97] A nemzetközi ->**terrorizmus** elleni fellépés kulcseleme az *aut dedere, aut judicare* elv („Vagy átadod, vagy megbünteted!”). Az idevágó legfontosabb egyetemes (ENSZ) egyezmények a következők: Egyezmény a légi jármű fedélzetén elkövetett egyes bűncselekményekről (1963),^[88] Egyezmény a légi jármű jogellenes hatalomba kerítéséről (1970),^[89] Egyezmény a légi közlekedés biztonsága ellen elkövetett jogellenes cselekményekről (1971),^[90] Egyezmény a nemzetközileg védett személyek, például diplomaták ellen elkövetett cselekményekről (1973),^[91] Egyezmény a túszedés ellen (1979),^[92] Egyezmény a hasadó anyagok fizikai védelméről (1980),^[93] Jegyzőkönyv a polgári légi kikötőkben elkövetett jogsértő erőszakos cselekményekről (1988),^[94] Egyezmény a tengeri hajózás biztonsága elleni jogsértő cselekmények megakadályozásáról (1988), Egyezmény a kontinentális talapzaton létesített állandó mesterséges szigetek biztonsága elleni jogsértő cselekmények megtorlásáról (1988), Egyezmény a műanyag robbanószerek felismerési célzatú megjelöléséről (1991),^[95] Egyezmény az Egyesült Nemzetek munkatársainak és más hasonló személyzetnek a biztonságáról (1994),^[96] Robbanóanyagokkal megvalósított terrorista támadások leküzdéséről kötött nemzetközi egyezmény (1997),^[97] A terrorizmus pénzügyi támogatásának megakadályozásáról kötött nemzetközi egyezmény (1999)^[98] és A nukleáris anyagokkal elkövetett terrorista támadások megtorlásáról szóló egyezmény (2005).^[99]

[98] Regionális szinten (például ->**Európa Tanács**) e tárgyban szintén születtek szorosabb együttműködést is előíró egyezmények.^[100]

[99] Úgy univerzális, mint regionális szinten van továbbá számos olyan egyezmény, ami az alternatívaként megfogalmazott kiadatási/átadási kötelezettség előírása nélkül rögzíti a nemzetközi bűncselekményt elkövető személlyel szemben az őt akár tettenéréssel, akár másként elfogó állam büntető joghatóságát.

[100] Ilyenek például a pénzhamisítás,^[101] az emberkereskedelem,^[102] a kábítószercsempészet,^[103] a műkincscsempészet, amelyekre az államok lényegében azonos bűncselekményi tényállásokat iktattak be hazai büntető törvénykönyveikbe. gyanzt írta elő a környezetvédelem keretei között az az angol cím szavainak kezdőbetűiből igen gyakran CITES-egyezményként emlegetett, 1973. évi washingtoni egyezmény a kihalással fenyegetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelmének tilalmáról.^[104] Ugyanebbe a kategóriába tartozik a nemzetközi ->**korrupció** és az EU tagállamai esetében az Európai Unió pénzügyi érdekei ellen irányuló bűncselekmények nemzeti szinten is büntetendővé nyilvánítása.

6. Nemzetközi bűncselekmények és a nemzetközi együttműködés egyéb intézményei

[101] A nemzetközi bűncselekmények vonatkozásában különböző területeken tehát jelen van az állandó nemzetközi büntetőbírászkodás (->nemzetközi büntetőjog, nemzetközi büntetőbírászkodás), az *ad hoc* nemzetközi intézményekre, valamint az egymással harmonizált nemzeti megoldásokra bízott megoldás. Ugyanakkor az ezeket a megoldásokat tartalmazó nemzetközi egyezményekbe való belépés alapvetően az állam szabad akaratán alapul. Ezért bár szinte az összes fontos kérdésről van nemzetközi egyezmény, nem lehet azt állítani, hogy az összes állam az összes ENSZ-egyezményben részt venne.

[102] A regionális egyezmények az adott földrész ->nemzetközi bűnügyi együttműködését segítik.

[103] A nemzetközi bűncselekmények üldözésében a rendőrségi együttműködés (INTERPOL, EUROPOL), valamint az Európai Unióban az ügyészégi együttműködés (EUROJUST) és az EU érdekeit sértő pénzügyi visszaélések feltárását segítő szakintézmény (OLAF) is nélkülözhetetlen szerepet játszik.

[104] Az Európai Unión belüli bel- és igazságügyi együttműködésben gyakorlati jelentősége van – a kiadatásra (*extradition*) sokban emlékeztető – az átadás (*surrender*) fogalmát használó ún. európai letartóztatási parancs^[105] intézményének, ami egyszerűsíti és meggyorsítja, hogy a bűnelkövetés helyéről elmenekült elkövetővel szemben hazai a büntetőeljárás immár a ->terhelt, a ->vádolt jelenlétében lefolytatható legyen. Míg korábban kétoldalú kiadatási egyezményeken alapult az együttműködés, immár ennek az EU államainál közös, egységes jogszabályi alapja lett.

7. JEGYZETEK

[1] The Moscow Conference; October 1943, Joint Four Nation Declaration.

[2] Agreement by the Government of the United States of America, the Provisional Government of the French Republic, the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the Union of Soviet Socialist Republic for the Prosecution and Punishment of the Major War Criminals of the European Axis, London Agreement of August 8th 1945.

[3] A londoni statútum a *crimes against humanity* elnevezést használta az olyan bűncselekménysorozatra, amit 1948 óta javarészt a népirtás (*genocidium*) fogalma fed le. Az ENSZ-beli szóhasználat is többször változott. Az angol szövegekben jó ideig a *crimes against mankind* használta, majd áttért a *crimes against humanity*-re. Több dokumentum pedig olyan konstrukciót alkalmazott, ahol a *crimes against mankind* mintegy szélesebb kategóriaként több *crimes against humanity*-t foglalt magába. A francia nyelvű megfogalmazás nem változott, maradt a *crimes contre l'humanité*. A *crimes against humanity* bűncselekmény kategóriát hagyományosan emberiség elleni bűncselekmények gyanánt fordította a jogi és a politikai szaknyelv. Az 1990-es évektől vita bontakozott ki arról, hogy a *crimes against humanity* / *crimes against mankind* / *crimes contre l'humanité*-nek a magyar fordítását, a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvényben és a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvényben használt „emberiség elleni bűncselekmények” helyett helyesebb lenne „emberiség elleni bűncselekmények” gyanánt fordítani.

Az utóbbi évek jogalkotása (*az emberiség elleni bűncselekmények büntetendőségéről és elévülésének kizárásáról, valamint a kommunista diktatúrában elkövetett egyes bűncselekmények üldözéséről* szóló 2011. évi CCX. törvény; a *Büntető Törvénykönyvről* szóló 2012. évi C. törvény) ez utóbbit kezdte használni. Ez a vita nem volt független az ún. igazságtételi jogalkotás gyakorlati érvényesülésének megbicsaklásaitól.

Jelen sorok írója a fordítási kérdés felvetését és a nemzetközi dokumentumok, köztük a nemzetközi szerződéseket kihirdető jogszabályi átigazításokat – a maga részéről – erőltetettnek tartja, és nem a korábbi fordításban látja a kialakult, felemás helyzet igazi okát. Ráadásul a korábbi évtizedekben született szakirodalmi elemzések használatát mindez jelentősen nehezíti. A magyar fordítás milyensége csak az angol nyelvű megfogalmazások megváltozásának koncepcionális jelleget tulajdonítva vetődik fel. Az Enciklopédia kollektív jellegére és arra is tekintettel, hogy a mai többségi álláspont az „emberiség elleni bűncselekmények” kifejezést használja, a szerző e mű további részében az emberiség elleni bűncselekmények alatt – mint majd a lábjegyzetes forma is tanúsítja – azt érti, amit az „emberiség elleni bűncselekmények” kifejezést használók.

Lásd azonban erről a kérdésről: ÁDÁNY Tamás Vince: „A Nemzetközi Büntetőbíróság joghatósága és a magyar jog” *Pázmány Law Working Papers* 2010/2, különösen 14; GELLÉRT Ádám: „A Legfelsőbb Bíróság újabb ítélete a Korbély-ügyben. A tatai rendőrkapitányságnál 1956. október 26-án történekről” *Jogesetek Magyarázata* 2010/4, 35–45, különösen 5.1. §; HOFFMANN Tamás: „Az emberiség elleni bűncselekmények nemzetközi és magyar jogi szabályozása” *Állam- és Jogtudomány* 2017/1, 29–55, különösen 47; SÁNTHA Ferenc: „Az emberiség elleni bűncselekmények” *Miskolci Jogi Szemle* 2008/1, 50–69, különösen 50; VARGA Réka: „A nemzetközi jog által büntetni rendelt cselekmények magyarországi alkalmazása (a Biszku-ügy margójára)” *Iustum Aequum Salutare* 2011/4, 19–24, különösen 19.

[4] A magyar szöveg a 2011. évi CCX. törvény 2. § (1) bekezdésében megadott szöveg: „A nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék alapokmányának 6. cikkében foglalt tényállások hivatalos magyar nyelvű fordítása a következő:”

[5] Halálos ítéletet kapott Hermann Göring (aki ez elől öngyilkosságba menekült), Joachim von Ribbentrop, Wilhelm Keitel, Alfred Jodl, Hans Frank, Arthur Seyss-Inquart, Alfred Rosenberg, Wilhelm Frick, Fritz Sauckel, Julius Streicher és (távollétében) Martin Borman, életfogytiglani szabadságvesztést Rudolf Hess, Walther Funk, Erich Raeder, a többiek (Albert Speer, Baldur von Schirach, Konstantin von Neurath különböző időtartamú szabadságvesztést kaptak és három vádlottat (Hjalmar Schachr, Franz von Papen, Hans Fritzsche) felmentettek.

[6] Punishment of persons guilty of war crimes, crimes against peace and against humanity, Control Council Law No. 10.

[7] A béke elleni bűncselekmények közé bekerült az előzőnlés (*invasion*), a háborús bűncselekmények felvezetése az „atrocitásokkal” és a „bűncselekményekkel” bővült; az emberiség elleni bűncselekményekbe bekerült a bebörtönzés, kínzás és a nemi erőszak.

[8] SS, SA, SD, Gestapo, a birodalmi kormány, a Wehrmacht Főparancsnokság, valamint a náci párt (NSDAP) vezetősége.

[9] Halálra ítélték Doihara Kendzsit, Hirota Kókit, Itagaki Szeisirót, Kimura Heitarót, Macui Ivanet, Mutó Akirit és Tódzsó Hidekit. A vádlottak közül tizenhét szabadságvesztés büntetést kaptak.

[10] Charter of the International Military Tribunal for the Far East.

[11] „Emberiség elleni bűncselekmények.”

[12] 1945. évi V. törvénycikk Moszkvában az 1945. évi január hó 20. napján kötött fegyverszüneti egyezmény becikkelyezéséről 14. pont: Magyarország közre fog működni a háborús bűncselekményekkel vádolt személyek letartóztatásában, az érdekelt kormányoknak való kiszolgáltatásában és az ítélezésben e személyek felett.

[13] Lásd például az *1947. évi XVIII. törvény a Párizsban 1947. évi február hó 10. napján kelt békeszerződés becikkelyezése tárgyában* 6. cikk 1. pont: Magyarország meg fogja tenni a szükséges lépéseket az iránt, hogy biztosítsa az alább említett személyeknek letartóztatását és bírósági eljárás végett kiadását:

a) a háborús bűnök, valamint a béke vagy az emberiség ellen elkövetett bűnök elkövetésével, elrendelésével, avagy az ilyenekben való részességgel vádolt személyek;

b) bármely Szövetséges vagy Társult Hatalomnak oly állampolgárai, akik azzal vannak vádolva, hogy nemzeti törvényeiket árulás, vagy a háború alatt az ellenséggel való együttműködés által megszegték.

Nota bene: a 6. cikk 1. pont szövegének fordítását 2011. után a hivatalos elektronikus jogszabálytárakban átigazították. Eredeti szövege a következő volt:

6. Cikk

1. Magyarország meg fogja tenni a szükséges lépéseket az iránt, hogy biztosítsa az alább említett személyeknek letartóztatását és bírósági eljárás végett kiadását:

a) a háborús bűnök, valamint a béke vagy az emberiség ellen elkövetett bűnök elkövetésével, elrendelésével,

avagy az ilyenekben való részességgel vádolt személyek;

A régi szöveg.

[14] Magyarországon: *Az ideiglenes nemzeti kormány 81/1945. M. E. számú rendelete a népbíráskodásról, 1945. évi VII. törvénycikk a népbíráskodás tárgyában kibocsátott kormányrendeletek törvényerőre emeléséről.*

[15] Sajátos módon azonban ezért bizonyos vádpontok alól a vádlottakat kénytelenek voltak Nürnbergben felmenteni. Lásd például a katyni mészárlás ügyét, amelyet a vád eredetileg a németek által elkövetett tettként kívánt bemutatni, de a betérjesztett bizonyítékokat csak a szovjet bíró tartotta hitelesnek és elegendőnek. Dönitz tengernagy esetében pedig a korlátlan tengeralattjáró háború megítélése tekintetében figyelembe vette, hogy Anglia ugyanolyan tartalmú jogszabályt bocsájtott ki 1940-ben (és az USA is, azután, hogy Japán megtámadta), és a védelem *Tu quoque* elvét (szabad fordításban: „Ugyanazt tetted!” vagy „Te sem vagy különb!”) elfogadta. Dönitzet azonban a terhére több többi bűncselekmény vonatkozásában a Nemzetközi Katonai Törvényszék tíz év börtönbüntetésre elítélte.

[16] Az alacsonyabb szintű bűnelkövetők esetén az *oral history* azonban megőrzött történeteket a parancsnokok által végrehajtott megtorlásról ugyanúgy, mint a saját csapatok által elkövetett bűncselekmények iránt tanúsított közönyről, a feljelentést tenni próbálókkal vagy a védekezőkkel szembeni retorziókról.

A budapesti, bécsi és berlini tömeges nemi erőszakra vonatkozó információkat és az azokra vonatkozó szakirodalmi feldolgozásokat összegzi: PETŐ Andrea: *„Átvonuló hadsereg, maradandó trauma. Az 1945-ös budapesti nemi erőszak esetek emlékezete” Történelmi Szemle 1999/1-2.*

[17] *Affirmation of the Principles of International Law recognized by the Charter of the Nurnberg Tribunal*, G.A. Res. 95, 55th plen. mtg., 11 December 1946 95 (I), U.N. Doc. A/RES/1/95.

[18] „The General Assembly [...] Directs the Commission (a) to formulate the principles of international law recognized in the Charter of the Nuremberg Tribunal and in the judgment of the Tribunal, and (b) prepare a draft code of offences against the peace and security of mankind, indicating clearly the place to be accorded to the principles mentioned in sub-paragraph (a) above.”

Formulation of the principles recognised in the London Charter of the Nuremberg Tribunal and in the judgement of the tribunal, G.A. Res. 177, 123th plen. mtg, 21 November 1947, U.N. Doc. A/RES/2/177.

[19] A rendszerváltozás után, részben az ún. igazságtételi törvények végrehajtása kapcsán a parlamenti munkában, valamint az alkotmánybírósági és a rendes bírósági joggyakorlatban tapasztalt nehézségek láttán, mint a 3. jegyzetben már utaltunk rá, az 1990-es évektől egyre erőteljesebb, kampány indult annak érdekében, hogy a *crimes against humanity / crimes against mankind/ crimes*

contre l'humanité-nek a magyar fordítását helyesebb lenne nem emberiség elleni, hanem emberiség elleni bűncselekménynek fordítani. Ugyanakkor az addig eltelt évtizedekben készült dokumentumokban nem lehetséges (értelemzavaró lenne) e kifejezés fordításának átigazítása.

[20] 1955. évi 16. törvényerejű rendelet a népirtás büntetvényének megelőzése és megbüntetése tárgyában 1948. évi december 9. napján kelt nemzetközi egyezmény kihirdetéséről.

[21] II. cikk: A jelen egyezmény népirtás alatt a következő cselekmények bármelyikének, valamely nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport, mint olyan, teljes vagy részleges megsemmisítésének szándékával való elkövetését érti:

- a) a csoport tagjainak megölése;
- b) a csoport tagjainak súlyos testi vagy lelki sérelem okozása;
- c) a csoportra megfontolva oly életfeltételek ráerőszakolása, melyeknek célja a csoport teljes vagy részleges fizikai elpusztulásának előidézése;
- d) oly intézkedések tétele, amelyek célja a csoporton belül a születések meggátolása;
- e) a csoport gyermekeinek más csoporthoz való erőszakos átvitele.

[22] „Emberiség elleni bűncselekmények.”

[23] *Draft Code of Offences against the Peace and Security of Mankind*, 1954.

[24] *Draft Statute for an International Criminal Court*, 1994, http://legal.un.org/docs/?path=../ilc/texts/instruments/english/draft_articles/7_4_1994.pdf&lang=EF

[25] *Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind with commentaries*, 1996.

[26] Az ENSZ Közgyűlés ugyanis 1974-ben elfogadta a 3314 (XXIX) sz. határozatát az agresszió tilalmáról, (*Definition of Aggression*, G.A. Res. 3314, 2319th plen. mtg, 14 December 1974, U.N. Doc. A/3314 (XXIX), Annex), ugyanakkor az ENSZ Közgyűlés határozatai – szűk kivételeket leszámítva – nem rendelkeznek kötelező erővel.

[27] Helyesen: „emberiség elleni bűncselekmények.”

[28] Helyesen: „emberiség elleni bűncselekmények.”

[29] Helyesen: „emberiség elleni bűncselekmények.”

[30] Helyesen: „emberiség elleni bűncselekmények.”

[31] *Rome Statute of the International Criminal Court* (a továbbiakban: ICC Statútum).

[32] A „szinte” szó szerint az angol szövegre vonatkozik. A francia szöveg – alapvető tartalmi azonossággal – kb. harminc szövegszerű eltérést mutat. A 3314 (XXIX) sz. határozathoz képest az érdemi eltérés annyi, hogy nem tartalmaz utalást arra, hogy a Biztonsági Tanács az ott fel nem sorolt cselekményeket is agresszióknak nyilváníthatja és a felsorolt formák megvalósulása esetén is felmentést adhat az agresszió alól. (Ugyanakkor azonban az agresszió miatt történő ICC eljárásban a Biztonsági Tanácsnak elismertek bizonyos – részben az eljárás beindításának rövid időre történő elhalasztását eredményező – jogköröket.

[33] *ICC Statútum*, 8/bis, 15/bis és 15/ter cikkek.

[34] Helyesen: „emberiség elleni bűncselekmények.”

[35] Ebben a formában – és amennyiben a terrorizmus vagy a kábítószercsempészet és hasonló modern bűncselekmények – utólagos bevitelére irányuló törekvések nem vezetnek sikerre, az emberiség elleni bűncselekményként történő fordítás nagyjából lefedi a tényleges tartalmat, azzal a fenntartással, hogy a háborús bűncselekmények igazán azok, ahol az emberiségi megfontolásokat nem tartották tiszteletben. (Az emberölés, az apartheid esetében azonban kérdés, hogy a magyar fordításban az „emberiség elleni” jelző logikailag helytálló-e.)

[36] Ezek közé tartozik például a *kulturális javaknak a fegyveres összeütközések során alkalmazandó*

védelméről szóló 1954. évi egyezmény, a mérgező és fojtó gázfegyverek használatának tilalmáról szóló egyezmény vagy az emberi testben ellapuló vagy szétnyíló lövedékek alkalmazásának tilalmáról szóló egyezmény.

[37] A Nemzetközi Jogi Bizottság tervezetének a Csipkerózsika álomból való felébresztése tulajdonképpen az apró Trinidad és Tobago államnak köszönhető, mert a kábítószerkereskedelem elleni harcában hasznos eszköznek látta egy nemzetközi büntető törvényszék felállítását, ehhez kézenfekvőnek tartotta az eddig elvégzett munka ügyében az érdemi állásfoglalást, és 1989-ben az ENSZ Közgyűléséhez ilyen értelmű határozattervezetet nyújtott be. Lásd [History of the ICC” Coalition for the International Criminal Court](#).

[38] *ICC Statútum* 7. cikk.

[39] *ICC Statútum* 7. cikk.

[40] *ICC Statútum* 33. cikk.

[41] *ICC Statútum* 27. cikk.

[42] „A Köztársaság elismerheti a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságát, az 1998. július 18-án aláírt szerződés által előírt feltételekkel.” Article 53-2 „La République peut reconnaître la juridiction de la Cour pénale internationale dans les conditions prévues par le traité signé le 18 juillet 1998.” Ez a fordulat a francia alkotmány 67–68. cikkéhez kötődik, amelyek az *impeachment* eljárást szabályozzák, ahol a parlament két házának tagjaiból megalakuló különbíróság, az *Haute Cour de la Justice* folytatja le a pert. A kiegészítés az ICC komplementaritási elvét az *impeachment eljárás* fényében nézi.

[43] *The Prosecutor v. Germain Katanga*, ICC-01/04-01/07.

[44] *The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, ICC-01/04-01/06.

[45] *The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo*, ICC-01/05-01/08.

[46] *The Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi*, ICC-01/12-01/15.

[47] *The Prosecutor v. Bosco Ntaganda*, ICC-01/04-02/06.

[48] *The Prosecutor v. Dominic Ongwen*, ICC-02/04-01/15.

[49] *The Prosecutor v. Laurent Gbagbo and Charles Blé Goudé*, ICC-02/11-01/15.

[50] *Statute of the International Tribunal*. S. C. Res. 827, 3217th mtg, 25 May 1993, U.N. Doc. S/RES/827 (1993), Annex. Kihirdette: 1996. évi XXXIX. törvény a volt Jugoszlávia területén elkövetett, a nemzetközi humanitárius jogot súlyosan sértő cselekmények megbüntetésére létrehozott Nemzetközi Törvényszék Alapokmányából fakadó kötelezettségek végrehajtásáról.

[51] *Statute of the International Tribunal for Rwanda*. S. C. Res. 955, 3453rd mtg., 8 November 1994, U.N. Doc. S/RES/955 (1994), Annex. Kihirdette: 1999. évi CI. törvény az 1994. január 1. és 1994. december 31. között Ruanda területén elkövetett népirtásért és a nemzetközi humanitárius jog egyéb súlyos megsértéséért felelős személyek, valamint a szomszédos államok területén elkövetett népirtásért és egyéb hasonló jogsértésekért felelős ruandai állampolgárok megbüntetésére létrejött Nemzetközi Büntetőtörvényszék Alapokmányából fakadó kötelezettségek végrehajtásáról.

[52] „The Security Council [...] Acting under Chapter VII of the Charter of the United Nations,
1. Approves the report of the Secretary-General;
2. Decides hereby to establish an international tribunal [...]”.

[53] Azaz az ICC-étől eltérően nem komplementer jellegű volt.

[54] Lásd például *The Prosecutor v. Radovan Karadžić*, IT-95-5/18; *The Prosecutor v. Biljana Plavšić*, IT-00-39 & 40/1; *The Prosecutor v. Momčilo Krajišnik*, IT-00-39; *The Prosecutor v. Ratko Mladić*, IT-09-92; *The Prosecutor v. Radislav Krstić*, IT-98-33.

[55] Lásd például *The Prosecutor v. Ante Gotovina et al.*, IT-06-90.

[56] Lásd például *The Prosecutor v. Sefer Halilović*, IT-01-48.

[57] Lásd például *The Prosecutor v. Ramush Haradinaj, Idriz Balaj & Lahi Brahimaj*, IT-04-84.

[58] *The Prosecutor v. Slobodan Milošević*, IT-02-54. Milosevicset a hágai őrizet idején cellájában holtan találták. A halál oka szívroham volt.

[59] Ez az utóbb egyre bonyolultabbá (JCE-1, JCE-2, JCE-3) vált konstrukció arra emlékeztet, amit a magyar büntetőjog a bűnszervezetben történt elkövetésként ismer: a JCE különböző változatai alapvetően aszerint különböznek, hogy a bűnös tervre vagy annak elemeire a bűnszervezet adott tagjának a tudata mint közvetlen szándék irányul, vagy ahhoz mint az eshetőleges szándék bizonyos formája kapcsolódik. Ezen túl a bűnös tett fizikai végrehajtásában közvetlenül részt nem vevő, ott jelen sem levő, „kezét nem beszennyező” és nem feltétlenül parancsnoki pozícióban levő tettestárs felelősségre vonását is előirányozta, annak függvényében, hogy számolhatott-e az illető a közvetlen célul ugyan ki nem tűzött, de az eseménysorozatban okszerűen és nem váratlanul előállott eredmény bekövetkezésével.

[60] Lásd például *The Prosecutor v. Jean Kambanda*, ICTR-97-23; *The Prosecutor v. Jean Paul Kayesu*, ICTR-96-4; *The Prosecutor v. Ferdinand Nahimana, Jean Bosco Barayagwiza and Hassan Ngeze*, ICTR-99-52;

[61] *Statute of the Mechanism for International Criminal Tribunals*. S.C. Res. 1966 (2010) 6463rd mtg., on 22 December 2010, U.N. Doc. S/RES/1966 (2010), Annex 1.

[62] Helyesen: „emberiesség elleni bűncselekmények.”

[63] *Agreement between the United Nations and the Government of Sierra Leone on the Establishment of the Special Court for Sierra Leone*, signed on 16 January 2002.

[64] *Statute of the Special Court for Sierra Leone*. Annexed to the Agreement, signed on 16 January 2002.

[65] *Agreement between the United Nations and the Government of Sierra Leone on the Establishment of a Residual Special Court for Sierra Leone*, signed on 29 July 2010 and 11 August 2010.

[66] *Agreement between the United Nations and the Royal Government of Cambodia concerning the prosecution under Cambodian law of crimes committed during the period of Democratic Kampuchea*.

[67] Helyesen: „emberiesség elleni bűncselekmények.”

[68] No 002/19-09-2007-ECCC/SC.

[69] S.C. Res. 1757, 5685th mtg, 30 May 2007, S/RES/1757 (2007), Annex.

[70] *Agreement between the United Nations and the Lebanese Republic on the establishment of a Special Tribunal for Lebanon* (2006).

[71] A Biztonsági Tanács határozata szerint minimum 11, maximum 14 bíró lehet a törvényszéken.

[72] *Inhuman treatment of people and illicit trafficking in human organs in Kosovo*, Report, Doc. 12462, 07 January 2011.

[73] *Kosovo Law on ratification of Exchange of Letters*.

[74] *Law on Specialist Chambers and Specialist Prosecutor's Office*, Law No. 05/L-053.

[75] Helyesen: „emberiesség elleni bűncselekmények.”

[76] Nevét a nemzetközi sajtó értelemszerűen rendszerint francia írásmóddal Hissein Habré gyanánt írja.

[77] ICJ: *Questions relating to the Obligation to Prosecute or Extradite (Belgium v. Senegal)*, Judgment

of 20 July 2012.

[78] „Accord entre le gouvernement de la republique du senegal et l'union africaine sur la creation de chambres africaines extraordinaires au sein des juridictions senegalaises" *Agreement between the Government of the Republic of Senegal and the African Union on the creation of the Extraordinary African Chambers in the Senegalese Courts.*

[79] *Statute of the Extraordinary African Chambers.*

[80] A vizsgálóbírói kamarában négy állandó és két helyettesítő bíró volt, a többi kamarában két-két állandó és két-két helyettesítő bíró volt, ezekhez járult még a tárgyalókamarában és a fellebbviteli kamarában egy másik AU államból kinevezett elnök. (Ha a helyettesítő bíró aktiválására szükség volt, akkor utána benne maradt az eljáró kamarában.)

[81] Helyesen: „emberiesség elleni bűncselekmények.”

[82] *Ministère Public c. Hissein Habré, le 30 mai 2016.*

[83] Ennek háborús bűncselekményi, emberiség elleni bűncselekményi, illetve autonóm bűncselekményi formájában.

[84] Helyesen: „emberiesség elleni bűncselekmények.”

[85] *Római Statútum* 12. cikk (2)–(3) bekezdés.

[86] *Római Statútum* 11. cikk (1) bekezdés.

[87] *Római Statútum* 11. cikk (2) bekezdés.

[88] 1971. évi 24. törvényerejű rendelet a légi járművek fedélzetén elkövetett bűncselekményekről és egyéb cselekményekről szóló Tokióban, az 1963. évi szeptember hó 14. napján kelt egyezmény kihirdetéséről.

[89] 1972. évi 8. törvényerejű rendelet a légi járművek jogellenes hatalomba kerítésének leküzdéséről Hágában, 1970. december 16-án aláírt egyezmény kihirdetéséről.

[90] 1973. évi 17. törvényerejű rendelet a polgári repülés biztonsága elleni jogellenes cselekmények leküzdéséről Montrealban, az 1971. évi szeptember hó 23. napján aláírt egyezmény kihirdetéséről.

[91] 1977. évi 22. törvényerejű rendelet. a nemzetközileg védett személyek, köztük a diplomáciai képviselők ellen elkövetett bűncselekmények megelőzéséről és megbüntetéséről szóló, New Yorkban, az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXVIII. ülészakán, az 1973. évi december hó 14. napján elfogadott egyezmény kihirdetéséről.

[92] 1987. évi 24. törvényerejű rendelet a túszedés elleni nemzetközi egyezmény kihirdetéséről.

[93] 1987. évi 8. törvényerejű rendelet a nukleáris anyagok fizikai védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

[94] 2004. évi XXXVII. törvény a polgári repülés biztonsága elleni jogellenes cselekmények leküzdéséről szóló, 1971. szeptember 23-án, Montrealban elfogadott Egyezményt kiegészítő, a nemzetközi polgári repülést szolgáló repülőterek elleni jogellenes és erőszakos cselekmények visszaszorításáról szóló, 1988. február 24-én, Montrealban aláírt Jegyzőkönyv kihirdetéséről.

[95] 2003. évi LXVI. törvény a plasztikus robbanóanyagok megjelöléséről, azok felderítése céljából Montrealban, 1991. március 1. napján létrehozott Egyezmény kihirdetéséről.

[96] 2001. évi XIII. törvény az Egyesült Nemzetek saját és kiegészítő személyzetének biztonságáról New Yorkban, az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének XLIX. ülészakán, 1994. december 9-én elfogadott Egyezmény kihirdetéséről.

[97] 2002. évi XXV. törvény a robbantásos terrorizmus visszaszorításáról, New Yorkban, az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének 52. ülészakán, 1997. december 15-én elfogadott nemzetközi egyezmény kihirdetéséről.

[98] 2002. évi LIX. törvény a terrorizmus finanszírozásának visszaszorításáról, New Yorkban, az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének 54. ülészakán, 1999. december 9-én elfogadott nemzetközi egyezmény kihirdetéséről.

[99] 2007. évi XX. törvény a nukleáris terrorcselekmények visszaszorításáról szóló nemzetközi egyezmény kihirdetéséről.

[100] *European Convention on the Suppression of Terrorism* (ETS No.090). Kihirdette: 1997. évi XCIII. törvény a terrorizmus visszaszorításáról szóló, Strasbourgban, 1977. január 27-én kelt Egyezmény kihirdetéséről; *Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism* (CETS No. 196). Kihirdette: 2011. évi II. törvény az Európa Tanács terrorizmus megelőzéséről szóló, Varsóban, 2005. május 16-án kelt Egyezménye kihirdetéséről; *Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism* (ETS 198). Kihirdette: 2008. évi LXIII. törvény az Európa Tanács pénzmosásról, a bűncselekményből származó jövedelmek felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról, valamint a terrorizmus finanszírozásáról szóló, Varsóban, 2005. május 16-án kelt Egyezménye kihirdetéséről, valamint a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2007. évi CXXXVI. törvény módosításáról.

[101] 1933. évi XI. törvény a pénzhamisítás elnyomásáról szóló nemzetközi egyezmény becikkelyezése tárgyában.

[102] 2013. évi XVIII. törvény az Európa Tanács Emberkereskedelem Elleni Fellépéséről szóló Egyezményének kihirdetéséről; 2006. évi CII. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve kihirdetéséről.

[103] 1998. évi L. törvény az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében a kábítószeres és pszichotrop anyagok tiltott forgalmazása elleni, 1988. december 20-án, Bécsben kelt Egyezmény kihirdetéséről.

[104] 2003. évi XXXII. törvény a Washingtonban, 1973. március 3. napján elfogadott, a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

[105] *A Tanács kerethatározata az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról*, HL L 190, 18.07.2002, 0001–0020.